

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.изк.н. Камелия Николова

на хабилитационния труд
„Драмата и английският романтизъм. Уърдзуърд, Колридж, Байрон, Шели”,
представен за участие в конкурса за
академичната длъжност ДОЦЕНТ,
в професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство,
специалност „Театрознание и театрално изкуство” (История на европейския театър),
обявен от НАТФИЗ в ДВ, бр. 57/19.07.2019 г.
с единствен кандидат
гл.ас. д-р АСЕН ТОДОРОВ ТЕРЗИЕВ

Хабилитационният труд „Драмата и английският романтизъм. Уърдзуърд, Колридж, Байрон, Шели” на Асен Терзиев, както и останалите представени от него публикации отговарят напълно на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност *доцент*.

От представените за участие в конкурса материали за основен обект на тази рецензия взимам хабилитационния труд „Драмата и английският романтизъм. Уърдзуърд, Колридж, Байрон, Шели”, публикуван като книга от издателство „Проф. Петко Венедиков”, София, 2019, както и имам предвид повечето от посочените публикации, дейности и специално, преподавателската работа на Асен Терзиев, осъществени след 2010 г., когато му е присъдена образователната и научна степен *доктор*.

Въпросът за драмата на Романтизма и, конкретно, за драмата на английския романтизъм е коментиран периодично в отделни теоретични и исторически изследвания в областта на театъра и литературата у нас, но винаги като част от разглеждан по-широк проблем. За първи път в българското театрознание Асен Терзиев се заема да го проследи самостоятелно в своя хабилитационен труд. Само по себе си това намерение вече е *един от безспорните приноси* на представения текст.

Изследването е структурирано в увод и 3 глави и е в обем от 260 страници. Снабдено е с библиографски спикък със 123 заглавия, от които 66 на български, 3 – на руски и 54 – на английски език.

Уводът представлява особено важна част от работата, доколкото представя и изяснява изходната позиция и цялостната естетическа стратегия на автора към изследвания обект, задава неговия „вътрешен компас” (стр. 21), който той следва в процеса на проучването си. Уводният текст е озаглавен „Negative capability/отрицателна способност” и въвежда именно това базисно понятие за английския романтизъм, което дава ключ както към разбирането на неговите произведения, така и, специално, към специфичните нови духовни и естетически нагласи на авторите им. Споменато случайно в едно писмо на Джон Кийтс през 1817 г. то става важен инструмент за разпознаване и тълкуване на светоусещането и поетическия статут на английските романтици, а и въобще на представителите на Романтизма като цяло. Причината за това е че то много точно обхваща както определящото за романтическия поет (драматург, художник) негативно пребиваване в заобикалящата го среда, така и способността му да превърне това свое негативно, отрицателно пребиваване в способност за интензивно живеене в един вътрешен свят на несигурното, колебливото, мистичното, неподаващото се на рационални подредби и обяснения. Именно този емоционален, сетивен, чувствен свят става източникът на творчеството на романтиците. Асен Терзиев добре изяснява въведеното базисно понятие като едновременно се стреми да използва същата стратегия (на тръгване *от* и обитаване *в* несигурното и хаотичното) при написването на собственото си въведение към предстоящото изследване на английската романтическа драма. Този негов опит също бих искала да открия като *приносно качество* на работата. В кратката втора подглава на Увода той вече ясно посочва, че е успял да излезе от етапа на опипването и търсенето на границите на своето изследване и че конкретният обект на книгата му ще бъде само драмата на Романтизма в Англия, позовавайки се на убедителни причини, свързани с хронологията на романтическото движение и, преди всичко, със значимостта на английския романтизъм.

В първа глава „Общи характеристики на английския романтизъм” Асен Терзиев се заема с подробно проучения и представен досега в историята на Романтизма, но едновременно с това и винаги сложен и безусловно необходим при ново концептуализиране, въпрос за дефиницията и границите на течението. Следвайки основно и коректно цитирайки най-мащабното цялостно изследване на Романтизма в българското литературознание – трети том на „Западноевропейска литература” (2005) на Симеон Хаджикосев, както и някои други източници като базисния труд на Марко Минков „A History of English Literature” (1998), авторът точно посочва традиционно

установените граници на английския романтизъм – от появата на „Лирически балади” на Уърдзуърд и Колридж през 1798 г. до смъртта на Уолтър Скот през 1832 г. – в които ще проследи развитието на драматическите опити на неговите основни представители поетите Уилям Уърдзуърд, Самюъл Колридж, Джордж Гордън Байрон и Пърси Биш Шели. В тази глава като *важно постижение с приносно значение* бих отделила преди всичко задълбочения опит на Асен Терзиев да се включи в дебата за идентичността на Романтизма (най-често тълкуван преди всичко само като период на преход и промяна), проучвайки и представяйки някои от основните възгледи по въпроса.

Ключово място в цялостното изследване на английската драма на Романтизма има Втора глава „Проявления на английския романтизъм в театъра – драма и представление”. Тук, на базата на задълбочено проучване и познаване на периода, Асен Терзиев точно акцентира върху определящата характеристика на английския театрален романтизъм като цяло – симптоматичното разминаване между драмата и представлението, между новонаписаните романтически пиеси на Уърдзуърд, Колридж, Байрон и Шели и театралните сцени в Лондон (и въобще в Англия) по това време, които ги отхвърлят или просто не проявяват интерес към тях. Разсъждавайки върху известния факт, че английската романтическа драма (и романтическата драма като цяло, с изключение най-вече на Юго) се превръща преди в драма за четене, авторът изчерпателно посочва причините за това. Като представя разсъжденията на редица изследователи на историята на европейския театър по този въпрос, той се приобщава към мнението, че драматическият текст е изпреварил представлението на своето време и съдържа в себе си интуиции и потенциал, с които провокира и катализира промяната на утвърдените театрални конвенции и появата на театъра на Модернизма. Като *безспорен принос* на изследването тук непременно бих подчертала убедителното отхвърляне на често срещаното становище, че несценичността на романтическата драма е продиктувана от нейната умозрителност и ясно мотивираното настояване на автора на новаторството на романтическата драма, на нейната нова театралност, която не съответства на остарялата театралност на сценичното изкуство в края на XVIII и първите десетилетия на XIX век.

Трета глава „Портрети на романтиците като драматурзи” безспорно е центърът на предложеното изследване. След увода и първите две глави, които са преди всичко детайлен и много необходим подстъп към ядрото на предложения хабилитационен труд – драмата на английския Романтизъм, Асен Терзиев се заема да представи нейната поява, същност и развитие чрез отделни портрети на четиримата й

основни представители – Уилям Уърдзуърд, Самюъл Колридж, Джордж Гордън Байрон и Пърси Биш Шели. Всеки портрет представлява отделна подглава и освен че проследява подробно работата на всеки от изброените поети в областта на драмата, се стреми да потърси и връзките и пресичанията ѝ с опитите на останалите драматурзи романтици, както и с цялостния контекст на Романтизма в Англия и в другите две основни централи на движението – Германия и Франция.

Първата подглава „Уърдсуърд без поле от нарциси” представя единственият опит в областта на драмата на емблематичния поет на английския романтизъм от Езерната школа – неговата ранна романтическа трагедия „Граничарите”, написана, по собственото свидетелство на автора ѝ, между 1795 и 1796 г., когато той е едва 25-годишен, и отхвърлена от директора на Ковънт Гардън. Пиесата не е превеждана на български език и още нейното подробно представяне и коментар вече са *сред приносите* на този хабилитационен труд. Освен върху детайлния анализ на драмата в контекста на романтичката естетика и на живота и поетическото творчество на Уърдзуърд, Асен Терзиев особено умело съсредоточава своя коментар и върху стратегията ѝ на „психологически експеримент”, проведен от автора за да призове по нов, неочаквано дързък начин читателя/зрителя да се надвеси над тъмната бездна на човешкото съзнание и човешката природа. В този категорично романтически жест той открива и най-важното достойнство на пиесата. Много интересното и убедително открояване на значимостта на драмата на Уърдзуърд най-вече в качеството ѝ на един от най-ранните опити за насочване към психологията и бездните на човешкото съзнание е *важен принос* на изследването.

Втората подглава „Пещерите на Колридж” категорично бих открила като най-оригиналната и *приносната* в целия хабилитационен труд. В нея Асен Терзиев разглежда двете завършени пиеси „Разкаяние” (1813; първи вариант „Осорио”, 1797) и „Заполя: коледна приказка в 2 части” (1816) на една от най-ярките и противоречиви фигури на английския романтизъм – близкият приятел на Уърдзуърд Самюъл Колридж. За разлика от останалите трима коментирани поети драматурзи той е най-малко познат у нас. Асен Терзиев не само задълбочено и детайлно представя и анализира двата необичайни текста, майсторски проследявайки в тях театралните прояви на основните черти на мрачната романтическа естетика на поета Колридж – ярка разтърсваща визуалност, готически ужас, изваждане на светло като в сън демоните на подсъзнанието, от една страна, и от друга – близки до мелодрамата сантиментализъм и романтична приповдигнатост, както и конвенционални драматургични композиции.

Както задълбоченото вникване и анализ на двете пиеси на Колридж, така и представянето и проведението на страниците на изследването интелектуален дебат на неговия автор с малко познати в българското театрознание и литературознание (Камил Палия) или открити от него (Крис Мъри) изследователи на английския романтизъм, както и с други теоретици на театъра, са един от *най-значимите приноси моменти* в предложения хабилитационен труд.

Третата подглава „Във виденията на Байрон” и четвъртата подглава „Шели: поезия срещу драма”, както личи от заглавията им, разглеждат приноса към формирането на естетиката на романтическата драма на най-известните английски поети на периода – представителите на второто поколение английски романтици Байрон и Шели. В тях авторът отново пространно и умело разглежда основните им драматически произведения – „Манфред” (1817), „Сарданапал” (1621), „Кайн” (1821) на Байрон и „Освободеният Прометей” (1818-1820) и „Ченчи” (1819), като подчертава най-убедителните театрални постижения на всеки от тях – съответно „Кайн” и „Ченчи”. Без да се впускам в по-подробен коментар на тези две много добре написани последни части на книгата, непременно бих искала да подчертая *основното им приносно качество* – разширяването на знанието за изброените емблематични творби на Романтизма в театъра и на съвременния им прочит чрез представянето и проникновения авторски коментар на редица нови оригинални изследвания по темата.

Познавам добре работата на Асен Терзиев още като студент, на когото съм била преподавател по История на европейския театър и по Теория на режисурата, а след това и като научен ръководител на дисертационния му труд, подготвен към катедра „Театрознание”. В резултат на трайните ми впечатления за неговата задълбоченост, научно любопитство и оригинално собствено мислене през 2005 г. го поканих за мой асистент по История на европейския театър. През изминалите години споменатите впечатления не само се потвърдиха, но и бяха допълнени от колегиалната му толерантност и всеотдайност в преподавателската работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: От представения хабилитационен труд и останалите материали по конкурса, както и от личните ми впечатления от гл. ас. д-р Асен Терзиев, съм напълно убедена, че той изцяло отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност *доцент* към катедра „Театрознание” в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов”. Като член на научното жури ще гласувам положително за неговия избор.

Гласувам ДА.

5 декември, 2019 г.

Проф. д.изк.н. Камелия Николова